

B R A T J E

Drama v štirih dejanjih — Janez Jalen

Osebe:

Dr. Mirko Tratnik, advokat in narodni prvak; in
Lija, njegova žena. Imata le dvoje otrok:
Jana je že izšolana.
Branko je osmošolec.
Tine Tratnik, premožen kmet, vdovec. Živi mu
samo še dvoje otrok:
Zora, učiteljica in
Tila, sedmošolec.
Lovro Pogačar, podjetnik.
Mana Gorjanec, kuharica pri dr. Tratnikovih in
Pavel, njen sin, filozof in invalid.
Reza, dekla na Trati.

Čas: Tik po svetovni vojni. **Kraj:** Mesto.

Pozorišče v vseh štirih dejanjih:

Prostori salon v prvem nadstropju pri dr. Tratniku. Z leve pridrže vrata s hodnika, na desno vodijo druga vrata v družinske sobe. Zadaž na sredi je balkon. Na vsako stran po eno okno.

Ne posebno okusno izbrana oprava duši prostor. Kredenca na levi, kredenca na desni; obe v ozadju. Na sredi velika miza. Spređaj na levi zofa, na desni mizica s stolčki. Na balkonu tudi miza in stoli.

S stropa visi lesteneec, po stenah podobe, in na okrog je razpostavljena raznovrstna navlaka.

Prvo dejanje.

Pri mizi na sredi sede: Zadaž na desni dr. Tratnik, na levi Lija. Ob desnem stranskem robu sta Tine in Zora, ob levem Jana in Pavel, tako da Zora in Pavel sedita v ospredju. Mana streže. Pravkar so popili popoldanski čaj.

Pavel (*postaven, a bled in suhoten*): Vojska! — Krvava zabloda je vojska. Malik, kateremu je človeštvo žrtvovalo milijone izbranih svojih otrok, in kateremu v čast hodijo po zemlji milijoni pohabljenih, malik, na čigar oltarju je zgorela sreča stotisoč milijonov. Po več kakor štirih letih se je zrušil veliki žrtvenik gnusobe, a človeška nespamet' kuri sedaj na posameznih kamnih in kamenčkih ognje in malikuje naprej. (*Posili ga suhoten kašelj, ki se mu večkrat ponavlja.*)

Zora (*zdrava in prikupna*): Preveč govorite, gospod Gorjanec.

Mana (*še ne petdesletna, pa že močno posivela, se ljubeče skloni k sinu*): Pavel! Ti še nalijem čaja? Se boš laže odkašljal.

Pavel: Hvala, mama! Nisem prehlajen.

Tine (*komaj jih je dopolnil petdeset, pa je že čisto siv. Drugače je zdrav in krepak*): Vojska, ki smo jo domalega prestali, le njen rep nas še tepe, bo še najbolj podobna plaz. Kmetu, ki nespametno in požrešno gospodari v strmih drvoščih, ve vsak otrok

povedati, da z rožami nastilja pot plazu. Kaj naj mar Bog s svojo lastno dlanjo zadržuje sneg in kamenje nad glavami ljudi, če ljudje sami s sekirami nabijajo po Njegovem ravnovesju. Odtrgal se je plaz, kakor še nikoli ne, in v zeleni gori — zemljo mislim — zija strašna rana, v katero se še usipljejo plaziči in ruši grušč. Je bilo vse čase tako, da petelinčki oponašajo petelina. Plaz. — Jaz nisem gospodaril v zgornjih drvoščih in z mano vred si še marsikdo lahko umije roke. Plaz pa je v mojem drvošču do korenin pogospodaril. Pozabil bi škodo, da mi ni podrlo dveh mecesnov, Martina in Janeza.

Zora: Ata! (*Ga ljubeče prime za roko.*)

Lija (*štiridesetim je podobna, pa je več stara*): Nikar si vendar ne ženi tako k srcu! Imaš še Zoro in Tila.

Tine: Naj mar še mene odlomi, Kaj ni dovolj, da se nam je zavoljo Martina in Janeza posušila sprelepa, vedno cvetoča lipa, naša mama? Veš, Zora! dokler nisi ti zajokala v njenem naročju, sem jo klical Ivanka!

Zora: Tudi ob njeni smrti si vzdihal: Ivanka! Ivanka!

Tine: Grčarjeva Ivanka! In zadnja njena beseda, ki sem jo še razumel, je bila: Tine! Kaj vse je s to besedo povedala, vem samo jaz in bom s sabo nesel v grob. Ivanka — vedno cvetoča lipa.

Dr. Tratnik (*za leto, dve, starejši kakor Tine, pa se mu leta kar nič ne poznajo*): Izprevidi vendar, Tine, da samega sebe uničuješ. Kakor smo pozabili mladostne težave, ki smo jih prestali na Trati, tako pozabi še bridkosti teh zadnjih let.

Tine: Pozabi! Laže je svetovati, kakor storiti.
Jana (*vrstnica je Zori, le bolj nežna je*): Stric! Saj Martin in Janez spita med junaki.

Pavel: Da, gospodična. Spita. Škoda ju je, ne samo domačim, nam vsem ju je škoda. Ker bila sta v svojih dušah taka, da bi postala ob pravem času zares junaka.

Jana: Gospod Pavel, Vi zasenčujete spomin padlih.

Pavel: Mir in slava padlim. Povedati pa upam kljub temu, da kogar poženo proti nasprotnim vrstam z odzadaj regljajočimi strojnici, ni junak. Bolj je podoben otročičem, ki še niso znali hoditi, pa so jih v prastarih zablodah požrtvovali malikom. Martin in Janez nista vedela, zakaj naj umreta. Prav za prav. Dobro smo vedeli, da se borimo sami proti sebi. Z drugimi smo butali ob jekleno točo, da se skrijemo, če tudi pri tigrjih in leopardih, pred strašnimi lovci,

- ki so prežali ob stečinah za nami. (*Zopet ga posili kašelj.*)
- Mana:** Gospa! Naj še jaz spregovorim. Saj ste sami domači.
- Lija:** Smete, Mana!
- Mana:** Ugiblujete in ugiblujete, jaz pa vem: Bog je hotel vojsko.
- Pavel:** Mama! Kdor ti je to povedal, ne pozna pravega Boga. Boga-Očeta! — Kateri oče je še kdaj ukazal, naj se sinovi med sabo koljejo. Morebiti Vi, Tratnik?
- Tine:** Da so kdaj poskusili, občutili bi bili trnjevo šibo.
- Pavel:** Tudi ljudstva zemlje so jo in jo še bodo.
- Dr. Tratnik:** Naj se le spokore mogočnjaki, ki so nam dolga stoletja kratili svobodo in nam je niti ponižani ne privoščijo. Vdrli so na našo zemljo. Znova hočejo zaslužniti brate ob mejah. Mi pa udarimo nazaj in zasedemo stare naše meje, in zemlja, katero so nam s potujčevanjem ukradli, bo zopet naša.
- Pavel:** Če nam jo bodo oblastniki prisodili,
- Dr. Tratnik:** Morajo. Svobodo vsem narodom je novo načelo.
- Pavel:** Zaradi naroda, ki ga je komaj za dobro londonsko predmestje, se mogočnjaki ne bodo sprli med sabo.
- Dr. Tratnik:** Dovolj glasno moramo povedati, da smo in hočemo biti. Zato za nas še ne sme biti vojske konec.
- Pavel:** Utegnete imeti prav. Za mirne besede pravice je svet res oglušil in sliši samo še, če puška govori.
- Tine:** Ne vem, če bomo mogli dovolj glasno spregovoriti. Naši najboljši leže mrtvi v Karpatih, v Tirolah, ob Soči. In druge, ki so verjeli dani besedi, namesto da bi jih spustili branit lastno domovino, zapirajo v taborišča.
- Pavel:** Saj se še tisti, ki so se z glavo prebili skozi pline in granate in potem orožje zaobrnil, morajo pod tujim imenom vtihtapljati domov. V stiski pač vsak vsem obljublja svobodo. Ko pa huda ura mine, si svobodo, bratstvo in enakost razdele močnejši med seboj.
- Dr. Tratnik:** Prečerno gledate. Tudi naši so na mirovni konferenci.
- Pavel:** Še dokaj večji kakor smo mi, in celo taki, ki so za zmago skoraj izkravaveli, ne bodo smeli niti prisluškovati ne pred vrati. Kadar si levi dele plen, drobna zverjad daleč od njih v temi trepeče, če bo za njo kaj ostalo.
- Tine:** In če se drobiž med sabo zravsa, pa lev zarenči, morajo vsi utihniti, kakor bi jih ne bilo.
- Dr. Tratnik:** Po vajinem naj torej čakamo kakor jagnjeta in se pustimo mesariti od volkov.
- Tine:** Sem že povedal, da ne vem, kaj je prav. Vedeti moraš ti in drugi, ki sedite v zboru odgovornih mož. Zato ste postavljeni, da prav vodite. Rečem pa in izkusil sem tudi dovolj bridko, kako hudo je, če se ljudje med sabo pobijajo.
- Zora:** Ata! Ne začenjaj znova.
- Jana:** In kaj pravite Vi, gospod Gorjanec?
- Pavel:** Nisem v zboru odgovornih mož. Slutim pa, da ne bo dosti zaleglo, čeprav zakurimo ogenjček razpalemu maliku vojske. Večina tistih, ki imajo zaenkrat moč v Evropi, če jim bo tako kazalo, nas bodo prav mirno razsekali in navrgli za priklado. Saj ste že kdaj videli, kako kupčujejo mesarji. — Vojska! — Še vsakega klanja konec so bile priklade. — In če vas moja malenkost zanima? —
- Jana:** Prosim.
- Pavel:** Toliko razsoden sem, da uvidim, kako bi, oslabljen kakor sem, delal napotje med vrstami borilcev.
- Jana:** Vi bi se torej ne javili prostovoljno.
- Pavel:** Ne upam prevzeti odgovornosti.
- Jana:** Hm.
- Pavel:** Nič ne de gospodična, četudi me imate za bojazljivca.
- Zora:** Jana! Ne žali.
- Pavel:** Nisem užaljen. Bodimo bratje med sabo vsaj mi, kar nas je enega rodu. (*Zakašlja.*)
- Mana:** Pavel! Pojdi in lezi na mojo postelj.
- Zora:** Gospod Pavel! Moja sobica je bolj mirna.
- Pavel:** Vesel sem Vaše ljubeznivosti. Hvala, gospodična. Ne utegnem.
- Jana:** Zelo si ustrežljiva, Zora.
- Zora:** Bodimo bratje med seboj, vsaj mi, kar nas je enega rodu.
- Dr. Tratnik:** Bodimo bratje. Bratje, ki so pripravljene dati drug za drugega tudi življenje.
- Pavel:** Življenje dati ni lahko.
- Jana:** Pa če je treba?
- Pavel:** Tudi kadar je treba, vsak moli: Oče, vzemi ta kelih trpljenja od mene. Zato bi jaz stokrat preudaril in premislil, preden bi odločil, da je treba.
- Dr. Tratnik:** Tudi mi smo preudarili in premislili. Pa —. Če kdaj, naj sedaj za blagor očetnjave puška govori.

Pavel: Naj puška govori.

Dr. Tratnik: Bo. Ko smo odhajali od seje, so že nalepljali proglase, ki nekaterim ukažejo prijeti za orožje, druge vabijo, naj se prostovoljno zglase. Od šestnajstega leta naprej.

Mana: Pavel! Ali tudi tebe zadene?

Pavel: Ne, mama. Sem superarbitriran.

Mana: Bog bodi češčen in zahvaljen. *(Odide na desno.)*

Dr. Tratnik: Študentje so en sam plamen navdušenja. Naravnost silijo v boj.

Pavel: Da nosijo študentje zastavo navdušenja, je njihova stara pravica.

Tine: Silijo v boj. — Od šestnajstega leta naprej. — Mirko! V to bi jaz nikdar ne privolil. Ali ni škoda otrok! Sram me je bilo takrat, ko so naju z rajnim Janezom oba na en dan poklicali k naboru, in sva stala. oče in sin drug poleg drugega in so naju pregledavali kakor bi naju kupovali. Oče in sin! *(Vstane in sede na zofo.)*

Lija: Mirko! Kaj nisi nič pomislil na seji na Branka in Tila?

Dr. Tratnik: Prav zato sem pritrtil, da bi mi ne oponesli, kako se za svojega bojim.

Pavel: Vsak se boji za svojega.

Tine: Saj jih nihče ne more morati, *(S ceste se začuje ovacija, ki se vedno bolj približuje.)*

Jana *(hiti odpirat okno):* Živijo! *(Ostane na balkonu.)*

Lija *(vstane in odvede moža h kredenci na levo, kjer se živahno sama zase pomenjkujeta. Lija se razburja, dr. Tratnik jo miri.)*

Zora *(stopi k Pavlu):* Gospod Pavel!

Pavel *(vstane):* Prosim gospodična Zora?

Zora: Na mojega Tila imate vpliv kakor nihče drugi. *(Ga vede k mizici na desni spredaj.)*

Pavel: Ne vem.

Zora: Jaz vem.

Pavel: Vi bi želeli?

Zora: Pregovorite ga, da se ne bo javil na fronto.

Pavel: Mu bom svetoval.

Zora: Ubranite mu. Saj vidite ata. Naj se Tilu kaj pripeti, bom čez leto, dve, sama na svetu.

Pavel: Dokler bom živ jaz, se nikar ne počutite osamljeni. Vedite, gospodična, da —

Zora: Pavel! —

Pavel: Zora! —

Zora: Saj so se že davno oči pogovorile in dolgo že oba veva, kako se imava rada. *(Si nehote sežeta v roko.)*

Pavel: Zora! Tilu ubranim.

Zora: In tudi ti kmalu ozdravi.

Glas na cesti: Živijo dr. Tratnik!

Množica: Živijo!

Glas na cesti: Živijo dr. Tratnik!

Množica: Živijo! Živijo!

Jana: Papa! Pokaži se jim vendar.

Dr. Tratnik *(stopi k oknu).*

Glas na cesti: Živijo dr. Tratnik!

Množica: Živijo! Živijo! Živijo!

Dr. Tratnik *(z roko odzdraolja).*

Lija *(stopi poleg njega).*

Glas na cesti: Živeli bratje ob meji!

Množica na cesti in dr. Tratnik in Lija in

Jana: Živeli! Živeli! Živeli!

(Med prepevanjem »U boj, u boj, mač iz toka, bračo« se ovacije oddaljujejo.)

Tine *(se sprehodi in ponovi):* ... »kak umremo mi.«

Dr. Tratnik: Čez teden dni bodo v bojih.

Jana: Junaki!

Pavel: Da, junaki. Kar zapoje naj: »Papir-nate so naše čake in puške naše iz lesa.«

Jana: Vi, zagrenjeni črnogled.

Pavel: Gospodična! Vojska je obrt, katere se je treba prav tako priučiti kakor kovaštva. Ti mladi in neizkušeni pa znajo samo — umreti.

Jana: Njih moč je v tem, da ljubijo domovino, kakor je ne vsak.

Pavel: Le kar recite gospodična: Ljubijo domovino, kakor mislite, da je jaz ne.

Jana: Saj kažete se takega.

Zora: Ne prekipevaj vendar tako od navdušenja za obmejne brate, da delaš krivico bolnikom med odrešenimi.

Jana: Ne vem, da si tudi ti ob teh velikih dneh, ki jih doživlja naš narod, tako mlačna.

Zora: Jana! Padla sta mi že dva brata.

Jana: In Pavel —? Kajne —?

Zora: Tudi Pavel ima za dolgo dovolj.

Branko *(lepo rasel fant, hrupno odpre vrata).*

Tila *(šibkejši je kakor Branko, vendar postaven za svoja leta, vstopi koj za njim).*

Branko in Tila *(zapojeta):* »Oj, zdaj gremo, oj, zdaj gremo, nazaj nas več ne bo.«

Tila *(ugleda očeta, obmolkne, in gre k njemu):* Ata! *(Mu da roko in se tiho z njim pogovarja.)*

Lija: Branko! Se ti res lahko pripeti, da te več nazaj ne bo.

Branko: Mama! Kakor mi je namenjeno.

Lija: Prav treba ti je hoditi.

Jana: Tak pusti ga, mama! Če gredo drugi —

Lija: Drugi, drugi! Mislim, Jana, da bi se ti celo brhko zdelo, če bi ljudje rekli: Dr. Tratnikov Branko je padel, Janin brat. Kako bi te milovali na promenadi, kajne.

Jana: Mama! Ne norčuj se iz svetih reči.
Branko: Kaj sta me mar že kar na smrt ob-
sodili. (*Stopi k dr. Tratniku.*)
Zora (*proseče*): Tila! Ti ne pojdeš? Kajne?
Tila: Pojdem.
Zora: Tila! Zadnji bratec moj?
Tila: Tudi to me grebe. Proti tistim gremo, ki
so pognali Martina in Janeza v smrt.
Pavel: Tila! Kaj si tudi ti zastrupljen?
Tila: Kadar se spomnim, kako jih manjka na
Trati Martina in Janeza, in če še pomislim,
da v teh časih ne živita več. V teh časih!
Zora: In če se tudi ti več ne vrneš?
Tila: Kakor je božja volja.
Pavel: Se ti nič ne smilita ata in Zora?
Tila: O, vem. Strašno hudo bo na Trati, če se
res ne bi več vrnil.
Pavel: No vidiš. Za tisto malo, kar bi ti ne-
izkušeni in mlad pomogel k zmagi, ni vred-
no tvegati toliko gorja.
Tila: Če bi se vsak tako izgovarjal, ostanemo
vsi doma.
Jana: Tila! Ti si fant, kakor jih ni dosti.
Pavel: Tila! Ne poslušaj! Prosim te!
Tila: Kaj ti mar ne pojdeš?
Pavel: Ne.
Tila (*se začudi*): Ne pojdeš?
Pavel: Ne.
Tila: Seveda, pozabljam, bolan si. Jaz pa sem
te hotel poprositi, da me sprejmeš v svojo
četo. Zdi se mi, da bi bil pri tebi tako na
varnem kakor v materinem naročju.
Pavel: V ognju so že vsi na obeh straneh v
naročju matere zemlje. Nekateri se potem
prebude. Včasih več, včasih manj. Kakor
pač nanese. Ostani!
Tila: Ne morem.
Tine: In če te jaz prosim?
Tila (*se začudi*): Ti, ata! Ti, ki si rekel, da
boš tudi sam vzel puško v roke, kadar se
fronta obrne v stran, proti kateri se je.
Tine: Saj jo vzamem, če ti ostaneš doma.
Tila: Ata!
Tine: Prav gotovo bom več zalegel kakor ti.
Zora: Ata!
Tine: Mene je manj škoda. Ti pa dostudiraš,
zagospodariš na Trati in ohraniš hiši staro
ime! Ostani!
Tila: Bi. Vidim, kako vam je vsem hudo. Pa —
Naš razred se je ves prijavil z razrednikom
vred. Vse življenje bi mi oponašali, da —
Tine: Seveda, če gredo vsi. Seveda. Sam ne
moreš izostati. Preveč bi se ogradil. Je že
tako.
Tila: Ata! Saj razumeš.
Tine: Že razumem, že. — Pojdi.
Tila: Ata!

Tine: Eee, — sin moj, najmlajši. — Oljsko goro
sva hitro prestala, Bog nama prizanesi s
Kalvarijo.
Tila: Ne bom silil po nepotrebnem naprej.
Pavel: Tila! Ti ne smeš — Ti, — Ti, — se
moraš zdrav vrniti.
Zora: Pavel! Naj ti ne bo hudo. Saj vidim,
da ni izhoda.
Tine: No, Branko! Kaj ste v osmi tudi taki
junaki, da greste kar vsi?
Branko: Ne gremo vsi, stric.
Tine: Ste že za leto modrejši.
Lija: Kako, da si se potem ti priglasiš!
Branko: Mama, na proglasu, ki kliče in vabi,
je podpisan tudi moj oče.
Dr. Tratnik: Podpis je podpis. Če greš nerad —
Branko: Rad ali nerad, dolžan sem iti. Ne samo
zaradi tvojega in svojega imena, papa,
predvsem zavoljo drugih sem dolžan.
Jana: Branko, kako sem ponosna na svojega
edinega brata.
Tine: Ali slišiš Mirko, kako bi bilo tudi tvo-
jega škoda. Preobrni tisti proglas. Naj greva
midva namesto mladih.
Dr. Tratnik: Drugi so tako hoteli, ne jaz.
Tine: Ti nič ne očitam. Vojska. Ti je nisi kriv
in na naši strani nihče ne. Je pa spet tukaj.
Vojska.
Pavel: Vojska. Kadar ji razvežejo koščene
roke, grabi okrog sebe, davi in mori in gazi
v krvi.
Tine: Tisti pa, ki so jo sprostili, si umijejo
roke. Pilatuži! In nikogar nikjer ni, ki bi
imel vsaj toliko poguma, kakor so ga imeli
plačani jeruzalemski potepuhi. Nihče ne
upa zakričati v svet: Prelita kri naj pride
nad nas in nad naše otroke. Potepuhi!
Tila (*pristopi k njemu in ga prime za roko*):
Ata! — Nikar!
Tine (*ga pritisne k sebi*): Tila! Ti zadnji moj
fant.

Zastor pade.

Drugo dejanje.

Pogačar in dr. Tratnik (*sedita pri mizi*).

Pogačar (*že skoraj šestdeset star, dobro izgleda,
le osivel je močno*): Gospod doktor! Narod,
ki osvoji zemljo samo z orožjem, podjetja
pa pusti v tujih rokah, je podoben možu, ki
je sezidal hišo s tujim denarjem in se vselil
v njo. Je gospodar in ni gospodar.

Dr. Tratnik: Kar dobro ste zadeli, gospod Po-
gačar.

Pogačar: Zato pa pravim. Če hočete naše brate
tam za gorami res osvoboditi, se moramo
polastiti tudi podjetij v njihovih krajih,
da bo zemlja vsa naša od pekla do neba.

Dr. Tratnik: Pozabljate, da smo majhni.

Pogačar: Vsi veliki so iz majhnih zrasli. Samo znati je treba in tvegati. Po sebi vem. Zavaljo tiste elektrarne v Bobnovcu sem prišel ob vse. Pa sem znova začel. No in po teh zadnjih letih imam, da še sanjal o tolikem nisem nikdar. In tudi Vi imate nekaj in tudi drugi nekaj.

Dr. Tratnik: Kaj snujete, gospod Pogačar?

Pogačar: Kupimo rudnike, tam na oni strani.

Dr. Tratnik: Sem zato. Samo počakajmo, da se razmere ustale.

Pogačar: Napak. Kdor osvaja zemljo z vojsko, gleda, da ima čim najmanj izgub. Kdor pa jo osvaja s kapitalom, tudi ne sme razmetati. V zmedah stoje akcije najnižje.

Dr. Tratnik: Je že res. Ali kako naj dobimo zveze z ono stranjo. Saj je vendar vojska med nami.

Pogačar: Vojska! — Prav zato sem prišel k Vam. Imam zanesljivega človeka, inženirja Grosa, ki ga dobro poznam; še ženil se je bil pri naši Dani, pa mu jo je bil Eržen prevzel. Ta bi posredoval. Ima že dovoljenje, da sme prehajati skozi nasprotno fronto. Če mu preskrbite, da bo smel hoditi še skozi našo črto, gospod doktor, potem se lahko pričnemo kar jutri pogajati.

Dr. Tratnik: Ne, ne, gospod Pogačar. Ne bilo bi domoljubno, če bi izdal tujcu dovoljenje, da sme prehajati skozi naše vrste.

Pogačar: Narobe. Pri končni odločitvi bi lahko naši v Parizu vrgli na mizo dejstvo, da so podjetja v sporni deželi že naša. In to pred velikim svetom še največ zaleže.

Dr. Tratnik: Rad verjamem.

Pogačar: In Vam bi nadeli časten naslov: Rešitelj obmejnih bratov.

Dr. Tratnik (pogleda na uro): Zglasite se čez uro nekako v moji pisarni.

Pogačar (vstane): Upam, da boste do takrat popolnoma uvideli, kako imam prav. Klanjam se, gospod doktor.

Dr. Tratnik: Na svidenje. (*Mu da roko in ga spremi do vrat.*)

Lija (pride od leve): Sem se že bala, da boš odšel z njim.

Dr. Tratnik: Kje je Branko?

Lija: Še spi.

Dr. Tratnik: Zbudi ga, da ne zamudi odhoda svoje čete. Le zakaj ni šel spat v vojašnico.

Lija: Mirko, ali naj res gre?

Dr. Tratnik: Saj vidiš, da ni drugače.

Lija: Ko ti nočeš. Se ti nič ne smili? Ga nimaš prav nič rad?

Dr. Tratnik: Smili. Rad. Kaj naj pa naredim? Če bi ljudje zvedeli, da so drugi na proglas

odšli, svojega sem pa doma obdržal; hm, pomisli!

Lija: Po zdravnika pošljem, ki naj ugotovi, da je bolan.

Dr. Tratnik: Bolan? Preveč si mu sinoči točila.

Lija: Prav zato sem mu, da bi zalezal odhod.

Dr. Tratnik: Prečudno iznajdljive ste matere v ljubezni do svojih otrok.

Lija: No, Mirko! Dovolj!

Dr. Tratnik: Lija! Branko sam bo hudo zameril, če ga ne zbudimo.

Lija: Ti pojdi od doma, naj se huduje na me.

Dr. Tratnik: Sicer pa — saj se mi itak mudi po opravkih.

Lija: Ti dobri moj možiček. (*Ga poljubi.*)

Dr. Tratnik: Res je vojska strup, ki razjeda človeštvo. Zbogom! (*Odide.*)

Jana (pride od desne): Dolgo smo čuli sinoči. Zakaj me nisi zbudila, mama, ko je odhajal Branko.

Lija: Kaj bi te budila. Saj ga boš še videla danes.

Jana: Šopek mu naredim. (*Jemlje iz vaze na mali mizici nageljne.*)

Lija (se obotavlja): No, le naredi — šopek. (*Odide na desno.*)

Jana (zlaga šopek in tiho poje):

Pozimi pa rožice ne cveto,
oj, dekle, kaj pa za pušelček bo?
Pušlec pa mora bit, zelen al' plav,
ko bom slovo jemal.

Zlate žide kupila bom,
z njo ti pušlec povila bom,
dala ti bom ga za spomin,
da se boš troštal z njim.

Zora (pride žalostna od desne): Dobro jutro Jana!

Jana: Bog daj, Zora! Branku delam šopek. Tilu ga pa ti povij, rož imaš na izbiranje.

Zora: Bom in mu ga ponesem na kolodvor, če bom mogla do njega. (*Sede in seže po rožah.*)

Jana: Se že prerijeja do njih.

Zora: Ni gotovo. V vojašnico nikogar ne puste. Fantje dobrovoljci že od zgodnjega jutra v vrstah stoje na dvorišču in čakajo.

Jana: Vojska!

Zora: Drugi pa pravijo, da zato ne puste nikogar blizu, ker bi tega ali onega utegnili mati ali sestra, — deklet ti fantje še nimajo, — tega ali onega bi utegnili mati ali sestra pregovoriti, naj ostane doma.

Jana: Prav lahko bi se pripetilo.

Zora: Zase vem, da bi brata pridržala, če bi ga mogla.

Jana: Če bi bila pa jaz Zora, bi celo Gorjanca pregovorila, naj gre.

Zora: Še Pavlu da bi prigovarjala? Se ti nič ne smili? S prestreljenimi pljuči bi vsakomur branila.

Jana: Pomisli! Brate je treba rešiti izpod tujega jarma.

Zora: Jana! Na ulicah sem srečala mnogo odraslih in zdravih. Znali so se narediti nenadomestljive in jim ne bo treba v ogenj. In koliko se jih je še, ki jih nisem srečala. Kaj mar vsem tem bratje za gorami niso bratje? Kaj so samo nedoraslim in bolnikom bratje? Jana?

Jana: Midve do konca dni ne bova enako mislili. Menda jaz preveč ljubim domovino, ti pa preveč svoje.

Zora: Jana. Prav nič manj ne ljubim domovine kakor ti. Da sta Martin in Janez živa in zdrava doma, gorje jima, če bi ne bila že davno na meji. Tako pa — Tavam sama po ulicah. Da bi bil vsaj ata prišel, pa so gotovo vlaki ustavljeni — Pavla tudi nisem dobila doma. Kaj naj rečem Tilu ob slovesu? (Si zakrije obraz.)

Jana (sede k njej in jo tolaži): Zora! Nikar. Saj nisem mislila tako hudo — Čakaj — žido poiščem, da povijeva šopke (gre h kredenci in odpre predal).

Zora (si otare solzo).

Jana (prisluhne): Le kdo bo prištorkljal?

Tila (v polni bojni opremi, celo šlem ima na glavi, vstopi od desne): Dobro jutro!

Zora (mu hiti naproti): Tila!

Jana (tudi hiti k vratom): Branko! (Pa se zmoti. Namesto Branka vstopi.)

Pavel (praktako v polni bojni opremi): Dobro jutro, gospodična!

Jana: Jezus Marija! Vi, gospod Gorjanec!

Zora: Pavel!

Pavel: Dobro jutro, Zora! Kaj sta se me tako prestrašili. Mar sem res tako strašno okrušten v delavni obleki vojne obrti.

Zora: Pavel! Tako je hudo, ti se pa še norčuješ iz samega sebe.

Pavel: Zora! Navsezadnje je le tako prav, kakor misli gospodična Jana. Če se je že hudič, ki mu pravimo vojska, odtrgal z verige, se moramo pač strniti, da ga čimprej uženemo nazaj v pekel, ker drugače bi naprej rjovel po svetu in iskal, koga bi še požrl.

Jana: Kje hodi naš Branko?

Tila: Ga nisva nič videla. Ni pri naši četi.

Pavel: Težko, da bi ga spustili, ga boste pač morali sami poiskati. Naju so izjemoma.

Tila: Zora! Ata ni prišel?

Zora: Ne.

Tila: Rad bi še spregovoril z njim. — Pa — Saj je tako še bolj prav. Pretežko bi mu bilo.

Pavel: Še dolga leta se boš pogovarjal z njim, ko se vrneva.

Zora: In če se ne vrneva.

Tila: Kdo bi sedaj mislil na smrt.

Mana (vstopi od desne): Pavel! Edini moj otrok. Obljubil si, da ostaneš pri meni. Zakaj ne držiš besede.

Pavel: Mama, oprosti! Ko sem gledal tegale Tila in njegove vrstnike, so se mi zasmilili. Kar sam ne vem, kako sem se pomešal med nje. Bo že tako prav. Morda le tega ali onega o pravem času opozorim, naj skrije glavo. Kako bo tudi njegova mama vesela, če prinese celo glavo domov, namesto, da bi obležal s prestreljeno.

Mana: In tebe samega, misliš. — ni nič škoda.

Pavel: Kaj bi me ne bilo. Že zavoljo tebe me je škoda. Pa je drugih tudi škoda. Še toliko celih glav bomo rabili.

Mana: Pa kaj, da si se tako težko obložil? (Potežkava njegov nahrbtnik.)

Pavel: Veš, mama, to je pa tako. Tam zunaj ni nikoli ničesar preveč. Pa moraš kar skoraj vse s sabo prinesiti.

Zora: Pa nič ne pomisliš na se, na svoja prestreljena pljuča?

Pavel: Kadar ne bodo več zmogla, bodo že sama dovolj glasno zahtevala naj vržem breme proč.

Mana: Oh, Pavel, kako si čuden. Saj za ta čas, dokler ostaneš pri nas, odloži to strašno težo.

Pavel: Saj res, Tila, pa odloživa. (Odloži puško in nahrbtnik.)

Tila (se obotavlja).

Pavel: Kaj ne moreš odpeti nahrbtnika.

Tila: Bi, ali granate se kar nekako bojim.

Pavel: Bo res bolj pametno, če jo prepustiš meni v varstvo. (Mu odvzame granato.) No, vidiš, mama, kako sem jim potreben.

Tila: Bom pa jaz nekaj tvojih nabojev prevzel.

Pavel: Kaj bi prevzemal. Saj se boš počasi tudi družice granate privadiš. (Mu pomaga odložiti.)

Jana: Gospod Pavel! Kako napačno sem Vas sodila.

Pavel: O, gospodična, lepo Vas prosim, naj Vas nikar ne boli. Mi vojni robavsi še vse kaj hujšega več ne občutimo.

Mana: Kaj naj ti dam s sabo, Pavel?

Pavel: Oh! Saj pravite, da že pretežko nosim.

Jana: Mana! Pripravite vsakemu nekaj. Vsem trem. Pavlu in Tilu in Branku.

Mana: Bom. (*Odide na desno.*)

Pavel (*odloži še šlem*): Zora! Ne bodi tako žalostna. Te praske ne bodo dolgo trajale. Potem se vrnem, čimprej napravim izpite, stopim v službo in bom jaz hodil v šolo in ti ne več. Skrbela boš, da nama bo doma lepo.

Zora: Bog te usliši, Pavel!

Tila: In na počitnice bosta hodila k nam na Trato, da bodo vajini otroci koj iz mladih nog vzljubili kmečko hišo in hlev, prepenjene konje in po potu smrdeče zaprstenne orače, raztrgane pastirje in smolne drvarje, vzljubili ne samo cvet, pač pa tudi trpljenje naše zemlje.

Jana: Zora! Nisem vedela, da sta z gospodom Gorjancem dogovorjena. Kako te je morala v srce zbsti marsikaka moja beseda. Odpusti!

Zora: Kaj besede! Samo vrneta naj se Tila in Pavel. (*Sede na zofo.*)

Pavel (*sede poleg nje*): Zora, poprosil bi te nečesa, če obljubiš, da gotovo spolniš.

Zora: Prav gotovo, Pavel. Samo reci.

Pavel: Zora! Naj ti doma ne bo prehudo.

Zora: Pavel! Kako moreš kaj takega zahtevati od mene, ko veš — —

Pavel: Nič. Si že obljubila.

Tila (*tudi odloži šlem in prisede na drugo stran Zore*): Zora! Tudi jaz bi te nečesa poprosil, kar boš pa lahko storila.

Zora: želiš?

Tila: Kadar koli boš utegnila, pojdi domov na Trato. Saj veš, kako sam vase grize ata. Pojdi! Obema bo laže.

Zora: O, ti ljubi bratec moj. Mesto, da bi mislil na svoje pretežko breme, pa skrbiš zame in za ata. Pojdem, vsako nedeljo pojdem domov. Že vem, drugače bom storila. Ne za dopust zaprosim in bom kar doma. Svečenica bom na Trati. Vsak večer skličem družino in homo iz globočine svojih src vpili k Bogu: Tila naj se vrne! H konjem pojdem in jim dopovem, naj rezgetajo: Tila naj se vrne! Govedi ukažem, naj muka: Tila naj se vrne! Jagnjeta poprosim, naj blejejo: Tila naj se vrne! Vsakemu drevesu posebej povem, naj šumi: Tila naj se vrne! Njive in senožeti, drvošci in planine, vsa naša zemlja bo en sam krik: Tila naj se vrne! Borilka z Bogom bom in ne spustim prej Njegovih kolen, dokler spet ne objamem tebe, Tila! (*Ga pritisne k sebi.*)

Tila: Zora! Do danes nisem vedel, kako me imaš rada. Preveč. Na Pavla si pozabila. Kaj ga ne boš nič priporočila Trati?

Zora: Bi komaj kaj zaleglo. Tuja je Trata njemu, tuj je Trati on.

Pavel: Imaš prav. Komaj mimogrede poznam vajin dom in v tvojo molitev na Trati, Zora, bi se nikdar ne vživel.

Jana (*pride bliže*): Zora. Ne razumem te. Med fantom in bratom sediš, oba odhajata na fronto, tvoje misli pa se ukvarjajo samo z bratom. Bo le res, da imaš preveč rada svoje. Tak fant, kakor je gospod Pavel, je vreden več ljubezni. Ali ne čutiš, kako ga mora to boleti.

Pavel: Motite se, gospodična Jana. Že samo zato, kar sedaj doživljam, je vredno pokriti jekleni šlem.

Zora: Si čula, Jana. Pavel prav dobro ve, da njega rešim s pesmijo svojega srca.

Pavel: Zora, ti zlati deklič moj. (*Jo narahlo objame in poljubi.*)

Jana: Se mi jasni. Ne razumem Vas pa še ne. Pa tako bi Vas rada.

Pavel: Gospodična! Ne glejte nas skozi mrežo šolske modrosti, ali ne vem kakšne knjige. Glejte nas, kakoršni smo, pa Vam ne bo treba nič razumeti. Videli nas boste.

Jana: Gospod Gorjanec! Ravno Vas gledam in ste mi čimdalje večja uganka.

Pavel: Gospodična! Sedaj pa jaz Vas ne razumem.

Jana: Dovolite.

Pavel: Prosim.

Jana: Kaj dobrovoljske čete nimajo nič častnikov?

Pavel: Seveda jih imajo.

Jana: Se mar ne ločijo od navadnih vojakov?

Pavel: Ne dosti, pač pa dovolj razločno.

Jana: Vidva s Tilom se nič ne razlikujeta.

Pavel: Gospodična! Nisem vstopil kot častnik v dobrovoljsko četo.

Jana: Imate pa pravico biti častnik?

Pavel: Imam.

Jana: In da niste, to me moti.

Pavel (*vstane*): Gospodična! Naj Vas ne motijo v velikih časih malenkosti. Če pa hočete ravno vedeti, zakaj sem navaden dobrovoljec, Vam tudi lahko povem.

Jana: Lepo prosim.

Pavel: S svojim oslabljenim zdravjem te odgovornosti ne morem sprejeti. Samo čast sprejeti, odgovornosti pa ne, je nemoško.

Jana: Če sem jaz kaj zakrivila s svojim jezikom —. Gospod Pavel! — Ostanite doma.

Pavel: Nič si ne očitajte, gospodična. Ne zavoljo Vaših besedi, tudi ne zavoljo — Ah, kaj —. Tegale fanta (*pokaže Tila*) moram pospremiti. Bog ne zadeni! Pa vse je moč. Vojska je vojska. Če bi padel Tila in

bi ne bilo mene ob njegovi strani, bi bila na smrt ranjena sreča, če hočete tudi zakonska sreča — Zore in mene.

Zora in Tila (*ga primeta vsak za eno roko*).
Pavel!

Pavel: Ali sedaj razumete, gospodična Jana?

Jana: Bojim se, da Vas bom odslej preveč poznala. Doslej sem bila pa taka, da me je sram prositi.

Pavel: Kakor brat sestri bom ustregel. Samo recite.

Jana: Vzemite v varstvo še našega Branka.

Tila: Težko bo. Ni pri naši četi.

Zora: Daj, Pavel!

Pavel: Če mu bo prav, še med potjo preskrbim, da kdo iz naše vrste menja z njim.

Jana: Hvala. Ko se vrnete, gospod Pavel, bo Jana vsa drugačna.

Pavel (*pogleda na uro*): Tila! — Čas, Črtomir je vzet orožje. («*Pomaga Tilu se opremljati. Nato oprta še sebe.*»)

Lija (*pride od leve*): Kaj že odhajata? Jana! Zakaj jima nisi nič postregla?

Jana: Saj res. Na vse sem pozabila.

Pavel: Hvala, gospa. Ko se vrnemo.

Jana: Mama, tudi našega Branka bo gospod Pavel vzel v svoje varstvo.

Lija: Lepo.

Jana: Zora! Kajne midve jih spremiva na kolodvor. Že zavoljo Branka, ki se ni mogel priti na dom poslovit. In ti, mama?

Lija: Ne grem. Tudi ti nikar ne hodi. Se boš preveč razburila.

Tila (*prisluhne*): Zdi se mi, da naši že gredo.

Jana (*odpre okno na balkonu*): Že gredo.

Dobrovoljci (*pripojo po cesti*):

Najprej zastave slave,
na boj, junaška kri!
Za blagor očetnjave,
naj puška govori.

Mana (*prinese tri zaboje. Enega da Jani, drugega Zori, tretjega deplje v krušnjak Pavlu. Zora pa prav tako bratu. Vmes pojo*):

Z orožjem in desnico,
nesimo vragu grom,
zapisat v kri pravico,
ki terja jo naš dom!

Naprej zastave slave,
na boj junaška kri!
Za blagor očetnjave
naj puška govori!

Mana (*objema in poljubuje Paola*):

Zora (*se poslavlja s poljubi od Tila in mu pripne šopek*).

Pojo:

Draga mati je prosila,
roke okol' vrata ovila,
je jokala moja mila:
Tu ostani, ljubi moj.

Pavel (*jemlje s poljubom slovo od Zore, ki mu pripne šopek*).
Pojo:

Zbogom mati, ljuba zdrava,
mati mi je očetnjava,
ljuba moja čast in slava,
hajdmo, hajdmo zanjo v boj.

Tila in Pavel (*sežeta v roko Liji, nato tudi sama pojeta s četo na cesti*):

Naprej zastave slave,
na boj junaška kri!
Za blagor očetnjave
naj puška govori.

(*Odideta na desno.*)

Mana (*sede na zofo*): O, moj Bog!

Branko (*razbija na levi nekje po vratih in kriči*): Odprite! Odprite! Odprite!

Zora (*gleda začudeno Jano in Lijo*): Kaj ne kliče Branko?

Jana (*dvigne pesti pred Lijo*): Mama! (*Teče odpirat Branku.*)

Zora: Teta! Sram Vas bodi!

Lija: Veš, Zora! Vsak brani svojega.

Branko (*plane napol oblečen od leve, grozeče stopi pred Lijo*): Mama!

Jana (*pride od leve*): O, jaz, nesrečnica!

Zora: Kajne, Jana, sedaj ne pojdeš na kolodvor.

Jana: Pojdi sama in povej Pavlu, naj ne išče Branka, da ne bo naša sramota do neba smrdela.

Zora: Bom. (*Odide na desno.*)

Branko: Mama! Namesto vina in žganja bi mi bila rajši sinoči natočila pravega strupa, da bi se zbudil šele na sodni dan.

Mana (*se zajoka ob strani*).
Zastor pade.

Tretje dejanje.

Jana in Branko (*sedita na zofi, vsak v svojem vogalu, in se naslanjata*).

Mana (*pride od leve, gre počasi proti desni, postaja in pogleduje Branka in Jano*).

Jana: Kaj bi radi povedali, Mana?

Mana: Boli me, ker je v hiši tako tiho, kakor bi imeli mrliča.

Branko: Morebiti jih imamo še več.

Mana: Ne strašita me. Kaj vesta o Pavlu in Tilu?

Jana: Kolikor je nam znano, sta še oba taka kakor sta odšla. Tila zdrav, Pavel je pa bolezen že s seboj nesel.

Mana: Kaj potem govoriš o mrličih, Branko?

Branko: Koliko jih že leta in leta prej umrje, preden jih zabijejo v krsto.

Mana: Molita otroka, kakor sem vaju učila.

Branko: Kako naj molim, če mi je pa tako, da bi laže klel.

Mana: Grdo govoriš, Branko! Jani se ne čudim, ki je dekle. Ti pa si fant, in še šolan povrh. Vedeš se pa kakor mali srajčnik, kateremu so vzeli nož iz rok, da bi se ne urezal, se pa zato potem kuja. Boga zahvali.

Branko: Mana! Ne govorite o stvarih, ki jih ne razumete.

Mana: Vem, da ni prav, če se posel vmešava v razmere družine. Pomislita pa, da sem že nad dvajset let pri hiši, in da sem vedno držala s hišo, in da sem vaju oba pestovala in previjala z nič manjšo ljubeznijo kakor svojega Pavla. Prav vidva sta bila tista, ki sta me, mlado vdovo, obujala v novo življenje. Kako naj sedaj molčim, če vidim, da trpita.

Jana (*vstane in se prilizne Mani*): Mana! Dobra naša Mana! Kaj naj narediva, da bo Vam prav?

Mana: Bodita dobra otroka in nikar ne kuhajta več jeze na papana in mama. Po sebi vem, kako bi bilo hudo, če bi se midva s Pavlom sprla.

Jana: Vi pa Pavel, da bi se sporekla. Ne bojte se.

Mana: Sva se že. Pa sva si povedala odkrito v obraz in sva bila spet dobra.

Branko: Prav zato molčim, ker ne upam povedati, kar mislim.

Mana: Odkrita beseda vodi vedno k pravemu koncu, četudi takrat, ko je izrečena, do dna srca zaboli.

Branko: Mana! Ravnal se bom po Vašem nasvetu.

Jana: Tudi jaz, Mana, Saj vidim, da Vas že Pavel preveč skrbi, zakaj bi Vas še midva, ki sva doma.

Mana: Kako si dobra, Jana. (*Odide na desno.*)

Jana (*sede nazaj na zofu*): Ko bi Mana vedela zaradi koga je Jana najbolj nesrečna.

Branko: Meni ne zaupaš skrivnosti?

Jana: Zakaj ne. Najbližja sva si. In še celo sam si precej pripomogel, da za tvojo sestro ni več sreče na svetu.

Branko: Kaj sem zagrešil?

Jana: Za svobodo obmejnih bratov nisi šel na fronto.

Branko: Še ti očitaj. Kakor bi sam že dovolj ne trpel.

Jana: Nič ne očitam. Ali — vsaj Pavel naj bi ostal doma.

Branko: Pavel?

Jana: Od jutra do večera mislim nanj, od mraka do svita sanjam o njem. Vso me je osvojil. Pavel! — Pavel! — Pavel! —

Branko: Čudim se. Saj sta si bila v razgovorih kar skoraj vedno navzkriž.

Jana: Prav to me je zmoglo. Kurili smo stražni kres na visoki gori s proglasi, besedo in pesmijo in omalovaževali Pavla, ki ni hotel iz nižjega hriba k nam na narejeno višavo. Ko se je pa zdanilo, je naš kres ugasnil, na Pavlovem hribu pa je zablestel utrjen tabor, s prelepo cerkvijo na sredi — z njegovim lastnim srcem. O, kako bi mi bilo lepo v tej cerkvi.

Branko: Jana! Dobra sva si s Pavlom. Naj ti bom drug. Okleni se moje roke, pa te povede v prelepo cerkev — Pavlovo srce. (*sede tesno k Jani.*)

Jana: Prepozno! Je Pavel sam že Zori odprl vrata, jo sam prenesel čez prag in z neprelomljivim zapahom za vekomaj zaprl za njo.

Branko: Kaj? Zora in Pavel?

Jana: Tičeta se in vpričo nas sta s poljubi jemala slovo. Ti si pa spal. Da si se tudi ti takrat v šlemu poslavljal, bi ob našem kresu ostala vsaj majhna kapelica, v katero bi se doktor Tratnikovi lahko vsi varno stisnili. Tako pa —. Kar je, je.

Branko: Jana! Odpusti!

Jana: Sem več sama zakrivila kakor ti.

Jana in Branko, (*tesno drug ob drugem, minuto nekako molčita.*)

Branko: Jana! (*Jo poljubi.*)

Jana: Nikar, Branko. (*Se umakne od njega. Kako minuto oba pomolčita.*)

Branko: Jana, že vem. Ker so me zadržali doma, zmečem vso narejenost v naši družini skozi okno, in če ostane za nami sam pepel.

Jana: Daj, Branko, daj! Vsi bomo prej prah in pepel, preden se umirimo v Resnici.

Branko (*vstane, se prešerno vstopi pred sestro in jo draži*): Jana! Filozofiraš. Ne bo prav zate. Saj si bila vendar zato vzgojena, da čakaš ženina.

Jana: Medicine ne hodi studirat. Preveč okrutno bi posegal v rane.

Branko: Saj Pavel —

Jana: Sem te že prosila, da molči.

Dr. Tratnik (*pride od desne in ujame še besedo »molči«*): Molči! Mar ne smem slišati

- vajinega pogovora? Če mislita, otroka, da nas bo molk pripeljal do pravega konca, se motita.
- Branko:** Papa! Sicer si besedo napačno ujel, pa si kar najin sklep poprijel. Dogovoriti se moramo.
- Dr. Tratnik:** Kar začni.
- Branko:** Papa! Advokat si, pa še tega ne veš, da še nikoli pri nobeni sodnji ni imel prve besede tisti, ki je sedel na zatožni klopi.
- Jana:** Branko! Na zofi sediva. In kar pomniyo ljudje, še nikdar nobenega zločinca niso posadili na zatožno zofo.
- Dr. Tratnik:** Tako slab advokat nisem, da bi ne uvidel, kako vidva posajata svojega lastnega očeta na zatožno klop.
- Jana:** Kar ostanimo pri zofi.
- Branko:** Ker ni gotovo, kdo je krivec, naj ima pa starost prednost. Papa, začni razpravo.
- Dr. Tratnik:** Prav. Saj te moram nujno prositi nekaterih pojasnil glede tvojega vedenja.
- Branko:** Prosim.
- Dr. Tratnik:** Kje si hodil dopoldne?
- Branko:** V vojašnici sem bil.
- Dr. Tratnik:** Kaj si imel tam opraviti?
- Branko:** Dobrovoljsko obleko sem vrnil.
- Dr. Tratnik:** Ni se tako mudilo.
- Branko:** Radi obleke ne. Pač pa sem hotel priti na jasno pri poveljstvu.
- Dr. Tratnik:** Sem zvedel, da si tam otročje govoril.
- Branko:** Da, v otrocih ni laži. Povedal sem resnico in prosil, naj me za mojo nerednost kaznujejo, Pa so se mi dobrohotno smehljali in me s prijaznimi besedami odpravili.
- Dr. Tratnik:** Zahvali Boga, da so ti odpustili.
- Branko:** Ali ne uvidiš, papa, da so me najbolj kruto kaznovali. Zasadil se mi je v dušo trn, katerega bom težko kdaj izruval. Ne morem se otresti misli, da bi proti komu drugemu ne bili tako prizanesljivi, kakor so bili proti sinu doktorja Tratnika. In če kdaj, v teh težkih časih ne sme biti prav nobenih izjem.
- Dr. Tratnik:** Nikomur te nisem niti z besedico omenil.
- Branko:** Te ne dolžim tega.
- Jana:** Je pa tako.
- Dr. Tratnik:** Naj že bo kakorkoli, prosim vaju, ne znašajta nerodnosti, ki se nam je pripetila po nepotrebnem iz hiše. Imejta toliko uvidevnosti.
- Branko:** Proglasa nisi podpisal samo za domačo hišo. Za vso javnost si ga.
- Dr. Tratnik:** Škoda, da si pri teh letih še tak zaletel, da ne sprevidiš, kako izpodkupuješ ugled lastnemu očetu.
- Branko:** Kakor redko koga doslej pri nas te bodo spoštovali, papa, če poslušáš moj nasvet.
- Dr. Tratnik:** Povej, Branko!
- Branko:** Jutri pojdem spet v šolo, priznam fantom, da sem se bil upijanil in zaležal odhod svoje čete.
- Dr. Tratnik:** Boš videl, kakšen haló nastane.
- Branko:** Naj. Saj zaslužim tudi precej norčevanja. Ko jim pa povem, da se nisem napil namenoma, da me je ta prekleti alkohol ogoljufal, in da sem spravil tebe in Jano — papa, saj ti še vsega ne veš — in Jano in vso družino v take težave, da se bomo komaj še kdaj izkopalili iz njih. verjemi, papa: Smejoči obrazi se bodo zresnili. In ko jim še povem, da so se tisti, ki vedo, kaj je vojska, moji resnosti dobrohotno posmehovali, se bodo čutili sami izgovorjene, ker se sami sploh niso prijaviili. Ne bom jim prizanesel. V obraz jim povem, da so oni sami v treznem predurku više cenili svojo bodočo maturo, kakor svobodo obmejnih bratov. Ni ga v našem razredu, ki bi se drznil tej trditvi oporekati.
- Jana:** Za tako priznanje bo treba kar toliko poguma, kakor za družico granato.
- Dr. Tratnik:** Vidim, da bi znal iz zagat kar pametno priti. Bi ne bil slab politik.
- Branko:** Bojim se, da si me prezgodaj pohvalil. Moja politika se bo najbrže še to minuto zaletela v tvojo.
- Dr. Tratnik:** No, kar povej.
- Branko:** Vse prejšnje moje besede bodo udarec z loparjem v prazen zrak, če že opoldne ne prineso časopisi novice, da je dr. Tratnik izstopil iz zbora odgovornih mož.
- Dr. Tratnik:** Branko, spet si mlad.
- Branko:** Mlad? To se pravi, da ne znam lagati. Papa! Vojska je laž: poskušajmo poiskati resnico.
- Dr. Tratnik:** Ali naj časopisi tudi to povedo, da dr. Tratnik zato zapušča javno življenje, ker se je njegov sin upijanil, namesto da bi šel z dobrovoljci na fronto.
- Branko:** Lahko. Potrebno pa ni. Bodo že jeziki raznesli.
- Jana:** Pa še to naj pristavijo, da mu je preveč nalivala njegova lastna mati.
- Branko:** Bi nič napačnega ne bilo. Zakaj bi materine ljubezni tudi od te strani ne osvetlili.

Dr. Tratnik: Sedaj pa že vidim, otroka, da ne mislita resno.

Jana: Še vse bolj resno misliva, papa, kakor sva povedala.

Branko: Če že zaradi mene nočeš odstopiti, se vsaj Jane usmili.

Dr. Tratnik: Kako je Jana prišla v zvezo z vsem, kar se je dogodilo, mi je pa res uganka.

Branko: Uganka, katero boš prav lahko rešil, če se še kaj več dogodi. Pa takrat bo že prepozno.

Dr. Tratnik: Povej vendar, Jana.

Jana: Da. Skoraj gotovo bi poslušal Brankov nasvet, če ti razodenem, kaj me teži. Pa to bi meni prav nič ne pripomoglo do miru. Iz Tebe samega mora zrasti prepričanje, da zaradi nas vseh ne spadaš več v zbor odgovornih mož.

Dr. Tratnik: Saj pravim, da povejta.

Branko: Pravkar si slišal.

Dr. Tratnik: Kakor hočeta. Slepomišil z lastnimi otroki ne bom.

Jana in Branko (hkrati): Papa —!?

Lija (vstopi): Dovolj naj bo že govorjenja o vsem tem. Naj mar stokrat povem, da sem jaz kriva.

Dr. Tratnik: Kaj ti nisem rekel, da ga zbudi. Tam zunaj bi ga že pamet srečala, doma ga menda ne bo nikoli. In sedaj se je začela še Jana znašati nad mano. Kar sama ju poslušaj. Jaz ju ne bom.

Branko: Papa! Če sem besede prav ujel, si rekel mamá, naj me zbudi.

Dr. Tratnik: Seveda sem rekel.

Branko: Ti si torej vedel, da bom ostal doma —?

Lija: Branko! Prosim te, molči.

Dr. Tratnik: Ne bo tiho. Je že spet staknil besedo, okrog katere se bo vrtil, kakor sršen v votli hruški.

Branko: Kar po velikem Pavlu ti bom odgovoril: Če kdo ne zna svoji lastni hiši gospodariti, kako naj bo skrben za občestvo. Sedaj pa naredi zase kakor hočeš, papa, jaz bom zase delal po svoje.

Dr. Tratnik: Trmast si dovolj.

Jana: Mama! Prav si povedala. Bi bilo res bolj pametno, da smo molčali.

Mana (vstopi od desne): Preokrenite razgovor. Stric Tine in Zora sta zunaj.

Zora (pride od desne in hiti k Jani): Jana! Je kaj novega?

Jana: Če vprašuješ za Pavla in Tila, je vse pri starem.

Zora: Hvala Bogu!

Jana: Zora. Kako si ti srečna.

Zora: Jana! Preveč si ženeš k srcu.

Jana: Saj ti ne veš in ti tudi povedati ne smem.

Tine (je vstopil koj za Zoro): Mirko! So mi pravili, da si svojega fanta obdržal doma. Kar nisem mogel verjeti. Pa je le res. Branko lepo tamle na zofi sedi. Prav.

Dr. Tratnik: In zavoljo tega tako puščobuje, da ga že težko prenašam.

Tine: Doma je pa le. Če bi jaz imel Tila pri sebi, bi prav rad prenašal, da bi me s šivankami zbadal.

Lija: Tine! Nikar ne oponašaj.

Tine: Vam iz srca privoščim. Je že tako na svetu, da se komu vsaka reč na prav obrne, drugemu pa vsaka narobe. Zato se za Tila tako bojim.

Mana (vstopi veselega obraza od desne, pusti vrata odprta in spregovori nazaj na hodnik): Kar naprej.

Pavel (pride brez težke opreme, samo bajonet in šlem ima še).

Vsi (obstrme): Pavel!?

Zora (steče k njemu in ga poljubi): Pavel, ti moj.

Pavel: Zora! Zakaj nisi na Trati?

Zora: Z atom sva prišla — prašat po vojske sreči.

Pavel (seže Tinetu v roko): Ata —!

Tine: Kje imaš Tila?

Pavel: Je ostal gori.

Zora: Se niste vsi vrnili?

Pavel: Ne. Prišel sem sam.

Mana: Te gotovo zopet bolj boli v prsih.

Pavel: Da. Boli.

Tine: Kako gre Tilu?

Pavel: Tilu je — dobro.

Jana: Ste bili že kaj v boju?

Pavel: Malo smo se že spoprijeli. Nato so nas umaknili na varno.

Zora (mu da stol): Sedi in pripoveduj.

Pavel (sede): Plaziči in grušč. Ta vojska je nekako bolj domača. Fronta ni tako strnjena, kakor smo jo bili vajeni še pred kratkim. Spopadi pa zato niso nič manj besni — in — drug drugega skušajo presenetiti. Naši četi bi se bilo skoraj pripetilo neprijetno presenečenje, da ni bil Tila čuječen, kakor znajo biti le stari, izkušeni borci.

Tine: Na Trati se je učil gledati. Skoraj za vsako zrno je vedel, kako bo dozorelo. Tila, naš student.

Jana: Branko! Ali čutiš, kako se zofa spreminja v najtršo zatožno klop.

Branko: Jana! Malo se sama sebi smili.

Tine: Pustimo vse drugo. Pavel naj pove, kako je bilo.

Pavel: Včeraj pod noč smo vsak v svojem grmu skriti stražili pred četo. Naenkrat me Tila opozori na človeka, športno oblečenega, kateri se je oprezno približeval. z belim robcem v roki, prav nama. Močno se je bil prestrašil, ko sva ga nepričakovano ustavila. Govoril je za silo tudi po naše in nama je dopovedoval, da ni bojevnik, da hodi le po važnih kupčijskih opravkih, katere mu je zaupal gospod Pogačar. Kar nisva mogla verjeti, pa se je izkazal z dovoljenjem, na katerem je bilo podpisano tudi Vaše ime, gospod doktor.

Dr. Tratnik: Kaj —? Da je inženir Gros prav na vaju naletel.

Pavel: Gospod doktor. Midva s Tilam sva bila trdno prepričana, da je Vaš podpis ponarejen. Pa vidim, da sva se bila motila. Sami ga priznavate.

Dr. Tratnik: Gospod Gorjanec. Verjemite. Inženir Gros dela nam v prid.

Pavel: Mogoče. Se nisem utegnil prepričati. Ko sem buljil v Vaš podpis, me je Tila sunil in pokazal celo vrsto sovražnih šlemov, ki so se nama bližali. Niti pisanja nisem utegnil spraviti, tako hitro sem pograbil puško in pričel noro streljati. Tila je komaj kaj zaostal za mano. Opozorila sva naše na napad, okrog naju pa se je vsipala toča krogel. Šele ko sem vrgel še Tilovo granato, sem se spomnil, da sem pozabil Grosu poriniti bodalo v prsi. Pa ga že več ni bilo, Grosa.

Dr. Tratnik (proseče): Verjemite, gospod Gorjanec —

Pavel: Gospod doktor, vojska. Kaj Vi veste, ne vem. Vem pa, da smo napad odbili, in da je bilo nekaj naših fantov ranjenih. Trije pa so obležali mrtvi.

Mana: O, moj Bog!

Pavel: In med mrtvimi je tudi — Tratnikov Tila. (Zajoka.)

Zora (plane k njemu, se ga oklene in bolešno zajoka): Tila — Pavel —!

Mana, Lija, Jana in Branko (prično drug za drugim glasno jokati).

Tine (stopi k dr. Tratniku): Mirko! Brata sva. — Moram vun, da me hudič ne premoti. (Odide na desno.)

Zastor pade.

Četrto dejanje.

Lija in Jana (sedita vsaka s svojim ročnim delom pri mali mizici.)

Branko (sedi na zofi z rokami v žepih in gleda v strop).

Dr. Tratnik (stoji ob veliki mizi): Molčiš, Branko?

Branko: Dovoljkrat sem že povedal. Pa ti, papa, si na to uho gluha.

Dr. Tratnik: Je že res. Sem bil do sedaj. Vedi pa, od danes zanaprej, da se bom umaknil iz javnega življenja in se vsega posvetil družini.

Jana (vesela): Ali res papa?

Dr. Tratnik: Prav zares.

Branko: Si vendar izprevidel.

Dr. Tratnik: Vaju dveh, otroka moja. Branko in Jana, nočem izgubiti. Tako sta se mi odtujila.

Jana: O, ne, papa!

Dr. Tratnik: Pač. Saj je prav. Jana, da je človek veren, ampak vse, kar je prav. Ljudje kar upravičeno zmajujejo z glavami, če kar naenkrat vidijo dr. Tratnikovo Jano, ki je bila doslej prej razposajena kakor umirjena, zmajujejo, če kar naenkrat vidijo, da hodi po cerkvah.

Jana: Mar ne smem iskati miru tam, kjer ga najdem?

Dr. Tratnik: Nazadnje nam še v samostan uideš.

Jana: Tudi s to mislijo se morebiti ukvarjam.

Dr. Tratnik: Le kaj ti je tako razgrela možgane?

Lija: Si se mar nesrečno zaljubila?

Jana: Priznam. Če bi le količkaj upala, da bi mogla postati žena tistega, katerega ste me prisilili spoštovati, bi me ne obhajale take misli.

Lija: Pa kdo je ta?

Jana: Hm!

Dr. Tratnik: Povej vendar.

Branko: Smo se res precej odtujili, da ne vidiš sama.

Jana: Vsak dan pride obiskat k nam svojo mamo.

Lija: Pavel?

Jana: Da. Od nas vseh, da pred kratkim, tako prezirani Pavel.

Dr. Tratnik: Zaradi njega ne bodi nesrečna. Fantu ni kaj reči. In ko postane profesor — Ni bogve kaj, profesor. Pa — če bi imela biti nesrečna, ti ga ne bomo branili.

Jana: Po vsem, kar se je dogodilo, bo Pavel srečen samo z eno, s Tratnikovo Zoro, in Zora tudi samo z njim.

Dr. Tratnik in Lija: Zora?

Branko: Papa! Takole se ti lahko zagriže v družino, če se v javnem življenju prav ne obrneš. Četudi si malenkost pogrešil. Je pač tako.

Dr. Tratnik: Me še vse drugače bridko boliš ti kakor Jana.

Branko: Naj te nikar. Ne bom ti ušel k menihom.

Dr. Tratnik: O, vem, vem. Zato pa uhajaš med tiste, ki odspodaj rujejo, med tiste, ki bi radi spodnesli javni red in se v zmedah sami polastili oblasti. Jaz jih pa moram zavoljo tebe v zboru odgovornih mož od strani preslišavati.

Branko: Ravno prej si rekel, da se umakneš iz javnega življenja.

Dr. Tratnik: Se nisem še in se ne morem, dokler nam groze nemiri. Bil bi to sramoten beg bojazljivca.

Branko: Sedaj približno veš, kako sem čutil jaz, ko ste me doma zaklenili.

Dr. Tratnik: Branko! Priznam. Ni bilo prav in nas dovolj tepe. Priznaj pa tudi ti, da je bilo krvi dovolj tam zunaj, in ni treba, da bi tekla še doma.

Branko: Nihče ne misli na nasilja.

Dr. Tratnik: Verjamem celo. Morda res v takih slučajih, ki se vedno in povsod ponavljajo, sam hudič, oče sovraštva, zaplete rodne brate v krvoprelitja.

Branko: Morda —?

Mana (*pride nabrskana od desne*): No, pa se dogovorimo.

Pavel (*vstopi koj za njo*): Dober dan!

Dr. Tratnik, Lija, Jana, Branko: Bog daj!

Dr. Tratnik (*ponudi Pavlu stol*): Izvolite.

Pavel (*sede*): Prosim, Hvala!

Mana: Povej, Pavel; jaz ne upam.

Dr. Tratnik: Se je morda spet kaj zgodilo? Ali še ni dovolj hudega?

Pavel: Zgodilo se ni še nič. Se šele bo. — Za drugo kuharico boste morali preskrbeti. Moja mama ne bo več pri vas.

Lija: Kaj smo se vendar zamerili?

Pavel: O nič, prav nič, res prav nič. Samo — Tako je bolj prav.

Mana: Ne vem, kaj mu je padlo v glavo.

Lija: Mana! Če je Vam prav, vseeno ostanite, čeprav gospod Pavel želi, da greste od nas.

Mana: Tega pa ne. Je že tako velik, da se moram jaz ravnati po njem, čeprav sem njegova mama.

Dr. Tratnik: Gospod Gorjanec! Vašo mamo bi mi težko pogrešali. Smo se je preveč navadili v teh dolgih letih. In tako nam je bila dobra. Res, hudo, hudo jo bomo pogrešali.

Pavel: Vem, gospod doktor. Še teže bi se pogrešala midva z mamo. Tako dolga leta, vso vojsko sva bila ločena in v takih skrbeh drug za drugega. Ves sem nesrečen, če je vsak dan ne obiščem. In ona tudi.

Lija: Prosim, gospod Pavel. Kar, kakor bi bili pri nas doma, hodite.

Pavel: Vem. Sem se vedno tako počutil. Ali —

Dr. Tratnik: No, kar povejte.

Pavel: Zadnje čase opažam, da kadarkoli pridem k vam, nekoga v hiši — preveč srce boli.

Jana (*Delo ji pade iz rok, se nasloni in zajoka*): Pavel!

Pavel: Je tako.

Mana (*gre k Jani in jo tolaži*): Jana! Janica moja. Saj bo še vse drugače.

Jana: O, nikoli.

Dr. Tratnik (*seže Pavlu v roko*): Gospod Pavel. Mož, kakoršen ste Vi, nam manjka.

Branko: Papa. Ta tvoja beseda je bila tudi možka.

Zora (*potrka*).

Dr. Tratnik: Naprej!

Zora (*vstopi*): Kaj ste vsi tu. Še ti, Pavel! (*Mu da roko.*)

Tine (*pride koj za Zoro, stopi k Mirku*): Dober dan, Mirko. (*Mu da roko. Drugim pokima.*)

Dr. Tratnik: Dober dan, Tine.

Tine: Najprej naj ti povem —: Malo sram me je, ker mi je zadnjič ušla tista beseda o nožu in sreču.

Dr. Tratnik: Lepo te prosim: Ne misli več na to. Ne ti pred mano, jaz sem kriv pred tabo.

Tine (*sede k veliki mizi*): Že vidim, da se bova lahko sporazumela. Je prav tako. Naj ne bo več preprirov med nama, zakaj: Brata sva.

Dr. Tratnik: Tine! Če se spomnim nazaj —

Tine (*ga prekine*): — je bilo marsikaj napak. Kje pa ni. Mene pa le skrbi, kako naj zanaprej uredim, da ne bo narobe. Če ne bo drugače, Mirko, mi boš moral pomagati.

Dr. Tratnik: Od srca rad. Z vsem, kar premorem.

Tine: Kako pride prav, če človek prav naredi. Trdno sem bil že sklenil, da vam ne dam s Trate tudi obgnite repe ne več. Pa sem o pravem času še preokrenil. Kakor večkrat te zadnje čase, ko prede ljudem trda za živež — prekleta vojska — sem vam tudi danes pripeljal pridelkov s Trate. Doslej sem vozil s samcem, danes sem naložil, da sem moral zapreči par. Bomo že zložili. Na dvorišču sta konja in voz. Nič ne skrbi za nje. Saj je Rezika pri njih. Boljšega varuha bi ne mogel dobiti.

Branko: In boljšega strica tudi ni pod solncem, kakor ste Vi.

Tine: Vseh sort smo ljudje — No, — ni me premotil hudič. Vozim in se zamislim v konje. Kaj jih je bilo po vojski. Da kam nismo vedeli z njimi. Pa le redko kateri je bil kaj prida. In mi pade v glavo: Toliko zanič konj ni bilo nikoli storjenih. Vojska jih je skvarila. Lej. In se mi je misel obrnila, da sem sam sebi rekel: Lej. Če se je še konj prijela sprijenost, kaj se ne bo ljudi, ki imajo pamet.

Pavel: Je pač tako.

Tine: Tudi moja konja sta vojaška. Desni ima vžgano kozaško znamenje, levi je od bogvekje. Vsak je po svoje muhast. V klanec pa poprimeta in speljeta voz na vrh, če ne že zaradi drugega, že zato, ker vesta, da bo drugače zažvižgal bič po hrbtih. Pa se mi je spet posvetilo: Več ima včasih konj pameti kakor človek. V klanec dva tuja si konja poprimeta, dva rodna si brata se zbijeta. V klanec žival potegne, dva sosednja si rodu se zgrizeta. V klanec je živalska nespamet pametna, človeška pamet je nespametna. Mana! Ali sedaj veš, kdo hoče vojsko? Bog ali človek?

Mana: O, vem.

Tine: Kdo bi si bil mislil, Mirko, takrat, ko sva se z rajnkim stricem Tonom tako s hrbti uprla, da so kosti pokale, samo zato, da naš prelepi dom, Trata, ni zdrsnil pod pod. Kdo bi si bil mislil takrat, da bo Tratnikov Tine na Trati vozil še s kozaškimi konji. Kdo bi si bil mislil takrat, ne Krčmarjeva Zalka, — danes jo kličemo Lija — ne Grčarjeva Ivanka, — vedno cvetoča lipa — nobeni bi ne prišlo na um, da bo Tine kdaj prosil Mirka, naj mu pomaga prepeljati Trato čez zadnji klanec. Kdo bi bil takrat le oddaleč mogel slutiti, da bodo Tinetovi fantje vsi trije padli in da Tine Trate ne bo imel komu dati. Prekleta vojska!

Zora (*s povzdignjenimi rokami prosi*): Ata! Naj te ne boli tako hudo.

Dr. Tratnik: Tine! Vem, da je bridko, če ni fanta, vem pa tudi, da je Zora vsa zrasla s Trato.

Tine: Zora! Kdaj naj ti pripišem? Najrajši koj danes.

Zora: Ata! Naj bo Trata tistega, čigar je Zora. — Pavlova.

Pavel: Zora! Trata se razgleduje za gospodarjem, ki ji bo dal vse svoje srce. Tega ji jaz ne morem dati; že zato ne, ker nisem rastel na njej in tudi zato ne, ker je moga očeta raztrgal jermen v tovarni.

Tine: Sem slutil, da bi vama utegnil s Trato zagreniti življenje. Pavel. Za Zoro bom že drugače poskrbel in ti ne bom obesil Trate za coklo. Saj bo stric Mirko pomagal peljati v klanec.

Dr. Tratnik: S čim misliš, bi ti mogel ustreči?

Tine: Mirko! — Daj mi svojega fanta. Naj vrže knjige proč in se popelje koj danes z mano na Trato. Še ga ukopljem v zemljo, da bo rastel iz nje. Če bo pameten, se mu ne bo nič slabše godilo, kakor če prevzame za tabo pisarno. Le za delo bo moral včasih bolj trdo prijeti. Branko! Kralj boš. Na svoji zemlji svoj gospod.

Branko: Nikoli, stric. Kakor volkodlak bi mi pila kri — Tilova senca.

Vsi (*sklonijo glave in molče, kakor bi skupno hoteli počastiti spomin na Tila.*)

Tine (*si otare solzo*): Včasih pri vas niste tako dobro mislili kakor danes. Da ste, bi bilo morebiti manj narobe, kakor je.

Zora in Pavel, (*vsak na eni strani Tineta*): Ata!

Tine: Je morebiti še ena pot, da rešim Trato, samo bojim se, da bi me vidva napak umela.

Zora: Ata. Kar boš storil ti, je za naju vedno vse prav.

Tine: Potem bo pa treba vprašati, Branko. Stopi no za kratek čas h konjem in naj pride Reza gori.

Branko: Takoj. (*Odide na desno.*)

Mana: Grem pa jaz ponjo. (*Gre za njim.*)

Jana: Stric. Tako bogato življenje ste nam prinesli. Kadar bom nuna, bom vsak dan v tihi celici molila za Trato.

Reza (*zdrava, močna, kakih petindvajset let stara, pride nekako boječe z Mano.*)

Tine: Reza! Nič se ne boj. In odgovarjaj, kakor misliš, na vse, kar te bom vprašal.

Reza: Bom.

Tine: Rezika! Ali si ti rada pri nas?

Reza: Tako se mi je prikupila Trata. — Prav dobro vem, da kadar bom morala z nje, bom jokala.

Tine: Ti bi hotela torej za vedno ostati na Trati?

Reza: Bi.

Tine: Reza! Povej, ali sem bil morda jaz kdaj proti tebi preveč prijazen, — da bi nama mogel kdo kaj oporeči?

Reza (*se razhudi*): Kdo ti pravi?

Tine: Ne, ne, Reza. Tega ni nihče rekel. Nekaj drugega bi ti rad povedal.

Reza: Kaj me pa potem dražite?

Tine: Hotel sem le poizvedeti, ko sva precej v letih narazen, kako bi kaj ti prenesla, če bi bil jaz prav zares prijazen s tabo?

Reza: Ne rečem nič letom. Saj tako uvidev-
nih misli, kakor ste Vi, zlepa kakšen
moški ni. Ampak hudo narobe bo. Gospo-
dar pa dekla?

Tine: Kaj pa, če bi midva tako naredila, da
bo prav.

Reza: Kako to mislite?

Tine: Reza. Vzemiva se. Midva, ki imava oba
tako rada Trato. In če Bog da, zraste nov
rod fantov na Trati.

Reza: Da, da. Fante na Trato. Samo teh
manjka.

Tine: Tak, ti je prav?

Reza: Prav.

Tine: Potem me odslej naprej tikaj.

Reza: Bom. Tine ti bom rekla.

Zora (se ji smeji): Reza! Jaz te bom morala
pa vikati in ti reči mama.

Reza: Tega pa ne. Koj poderem. Jaz sem
Reza in bom še zanaprej. Seveda, saj sama
vem, da čisto prav ni, če se dekla primoži
na tako imenitno domačijo. Pa če je že
vse narobe po vojski, naj bo še to.

Pogačar (priteče, nič ni potrkal): Skrijte me.
Gredo. Skrijte se. Gredo.

Množica (pribesni po cesti. Klici se čujejo):
Na kandelabre.

Vsi (so zmedeni.)

Jana: Spregovorim jim o ljubezni in bratstvu,
pa se umire. (*Gre na balkon.*) — Bratje!
Bratje!! Bratje!!!

(*Počijo streli.*)

Jana (se naenkrat prime za prsi in se zgrudi.)

Branko (na cesti zakriči): Jana!

**Pavel (skoči na balkon in prinese Jano na
zofo.)**

(*Streli utihnejo. Množica beži.*)

Tine (gleda pri oknu): Policija je močnejša.

Branko (priteče): Jana! Odpusti. Tudi jaz sem
bil na cesti. Nikoli več!

Jana: Saj nič ni. Saj so samo pljuča prestre-
ljena.

Pavel: Jana!

Jana: Pavel! Tudi zato bom molila, da bosta
vidva z Zoro srečna.

Zora: Jana!

Zastor pade.

S U N C E

Deždj je još suzil čez megle te mutne,
skrival lepoto slovenske dežele,
samo na čas su kraj nagle nam vožnje
v snegu planine zablisnule bele.

Ali najenput je v suncu vse bilo,
videl sem cirkvu — il senju vu zlatu.
i onaj sneg, koj se je belil po gorah,
kak da su golubi leteli v jatu.

Drug mi je rekel: »To Brezje se vidi.
Vnogi tam, vnogi iz dalkoga roma.
Pomoć tu najde i duši i telu,
tu Majka Božja je naša doma.«

Vlak se je žuril prek Poljske, prek puste,
niska je trava polegla ravnicom,
retko je grmje se stisnulo k zemlji,
v strahu pred oblaki ili pred kmicom.

Samo na bregu tam gledel sem čudo:
cirkvu kak v ognju, i krov je do krova
prignul se k njoj. To je grad, koji molli.
Čul sem čez vlak. »To je Czenstochowa!«

*

Vsigde je sunce, gde Tvoja je hiža,
če je dolina i duša vre v noći.
Vsigde je sunce i srce ga vidi,
če su i naše oslepile oči!

Dragutin M. Domjanić